

ION BARNEA LA 80 DE ANI

Se împlinesc anul acesta 80 de ani de când avea să vadă pentru prima oară lumina zilei profesorul Ion Barnea. Și-a împlinit cu atâta modestie, seninătate, dar mai cu seamă demnitate vocația de istoric și arheolog încât aniversarea nașterii sale devine o adevărată sărbătoare pentru cei ce l-au cunoscut, pentru cei ce l-au citit, pentru toți câți au avut ce învăța din impresionanta sa știință de carte. Și i-a ajutat Dumnezeu să-și serbeze această aniversare, dacă nu altfel, măcar în lauda ce i se cuvine pentru neștrămutata sa credință creștină, în pofida vicisitudinilor unuia dintre cele mai dramatice secole din istoria umanității.

L-au mai ajutat, în toți acești grei ani, o incomparabilă soție, care a știut, cu tact și discreție, să-i stea alături la bine și la rău, precum și un fiu care-i continuă, cu cinste, ampla operă științifică. Căci — și este bine să o precizăm de la început — profesorul Ion Barnea și-a început cariera științifică în domeniul paleocreștinismului dar cercetările sale ulterioare l-au implicat în atâtea alte sfere ale antichităților preromane, romane și postromane încât se poate afirma, fără teama de a exagera, că este unul dintre puținii istorici români care a parcurs toate treptele de la *kalokagathia* greco-romană la *filokalia* creștină pe care le-a cercetat, admirat și creat — prin exemplul său personal — cu atâta strălucire.

Se naște, așadar, la 13 august 1913, în comuna Lungești, județul Vâlcea. Urmează cursurile școlii primare în comuna natală, pe cele liceale la Râmnicu Vâlcea, iar pe cele universitare la București. Se specializează apoi — grație unei burse de stat — la Atena, unde, sub îndrumarea marelui învățat Ghiorghios. A. Sotiriu, obține titlul de doctor în arheologie creștină și bizantină în 1940 cu lucrarea Το παλαιοχριστιανικόν θυσιαστήριον.

Între 1941—1942 este membru al Școlii Române de la Roma, continuându-și apoi specializarea la Berlin între 1943—1944. Revine în țară și după doi ani petrecuți, ca cercetător, la Comisia Monumentelor Istorice, ajunge în 1946 la Muzeul Național de Antichități, transformat în 1956 în Institutul de Arheologie al Academiei Române. Aici avea să-și desfășoare cea mai mare parte a prodigioasei sale activități științifice, începute ca cercetător principal și încheiate în 1975 ca șef al secției greco-romane. În paralel a fost conferențiar la catedra de istorie veche a României a Facultății de Istorie din cadrul Universității București (1949—1951) și la Institutul Teologic din București (1956—1959).

Recunoașterea sa internațională se concretizează în numeroasele cursuri sau conferințe ținute în străinătate precum cele de la Ravenna (1971), Roma, Lecce (1973), Atena, Salonic (1974), Roma, Macerata (1980) pentru a culmina cu cursurile ținute între februarie — mai 1981 la Sorbona.

Revenind la activitatea sa propriu-zisă de cercetător și arheolog se cuvine să începem cu săpăturile arheologice. În ordinea importanței lor trebuie menționate mai întâi amplele cercetări pe care le-a efectuat — în calitate de coordonator — în Dobrogea la Tropaeum Traiani (1947 și apoi din 1968 până în prezent), Dinogetia (1946—1975), Noviodunum (1953—1975), Niculițel (1953—1954), Basarabi (1957—1962) și Enisala (1963 — 1964). Câmpia munteană și meleagurile natale l-au atras în paralel așa cum o dovedesc cercetările de la Sucidava-Celeiu (1946), Zimnicea (1949), Giurgiu (1955), Cotmeana și Lungești (1956), Câmpulung (1958) și Stănești (1960).

Luând aminte la împrejurarea că toate aceste anchete de teren s-au concretizat în monografii sau studii de mai mică sau mai mare întindere, așa cum rezultă din lista de lucrări compilate de M. Sâmpetru în 1988 (Dacia, N.S., 32, 1988, p. 210—214), ceea ce ar trebui să constituie un prilej de reflecții pentru mai vârstnicii sau mai tinerii noștri confrăți de breaslă, să punctăm principalele domenii ale activității științifice ale profesorului Ion Barnea.

Studiul paleocreștinismului a fost și a rămas preocuparea sa de căpetenie. Ajunge să menționăm aici teza sa de doctorat, mai sus citată, apoi volumele dedicate culturii bizantine în România (1971), monumentelor paleocreștine din România (1977), artei creștine în România (două volume apărute în 1979 și 1981) și, în fine, monografia consacrată lui Constantin cel Mare (1982; în colaborare cu O. Ilescu), toate acestea pe lângă zeci de articole destinate cercetării aceluiași subiect. Ancheta sa s-a extins de la documentele arheologice (Ion Barnea fiind de mai multă vreme unul dintre cei mai mari specialiști din lume în arhitectura creștină, respectiv a basilicilor), la cele epigrafice și apoi la textele hagiografice (cu totul excepțională rămâne, printre altele, identificarea în aceste texte a martirilor de la Niculițel). Dominându-și cu autoritate toate categoriile de surse, profesorul Ion Barnea este pe deplin îndreptățit să susțină caracterul latin al creștinătății dunărene, să precizeze locul bisericii „scitice” în ierarhia lumii creștine și să-i definească, în raport cu numeroasele erezii, caracterul profund ortodox, în sfârșit să fixeze definitiv rolul decisiv al creștinismului în etnogeneza românească.

În mod inevitabil, amplele-i cercetări arheologice din Dobrogea l-au impus ca unul dintre cei mai buni cunoscători ai istoriei acestui ținut. Astfel așezării căreia i-a consacrat cele mai multe campanii și pe care a înzestrat-o, uneori cu sacrificii personale, cu tot ce îi era necesar pentru a deveni o bază ideală de cercetare, Dinogetia, îi dedică mai întâi o scurtă monografie (1961), colaborând apoi la monografia așezării feudale timpurii (1967) cu numeroase capitole (artizanatul, comerțul, celelalte ocupații). În așteptarea volumului dedicat așezării romane și romano-bizantine de la Dinogetia (sarcină dificilă căreia va trebui să-i facă față, pentru a se arăta și din acest punct de vedere demn de predecesorul și părintele său, prietenul și colegul Alexandru Barnea) să menționăm în continuare tactul și eficiența de care a dat dovadă Ion Barnea în publicarea primului volum al monografiei cetății Tropaeum Traiani (1979). Având a coordona eforturile unei valoroase echipe de tineri (la acea vreme) cercetători, mai întâi în ceea ce privește săpăturile și apoi în valorificarea lor, titularul șantierului a știut să catalizeze toate opiniile pentru a da coerență unui volum care altfel n-ar fi ajuns poate să vadă lumina tiparului. Și chiar dacă în cadrul acestui volum pot fi întâlnite opinii divergente (uneori chiar în probleme fundamentale), soliditatea și mai cu seamă utilitatea sa sunt mai presus de orice îndoială, dovadă încununarea sa cu premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române.

Întreaga măsură a profunde cunoașteri a istoriei ținutului dintre Dunăre și Mare avea însă să ne-o ofere în două din cele trei volume intitulate *Din istoria Dobrogei*. Redactând epoca cuprinsă între anii 284—681 în cadrul celui de-al doilea volum (1968, lucrare de asemenea distinsă de Academia Română cu premiul „Vasile Pârvan”), iar apoi cea dintre 681 și 1186 în cadrul celui de-al treilea (1971), profesorul Barnea reușește o excepțională sinteză între vasta-i experiență arheologică și profunda-i erudiție istorică, reeditând la nivelul anilor '70 ceea ce numai Pârvan reușise înaintea sa. Cât de dificilă s-a arătat depășirea acestui model (redușă uneori numai la aducerea la zi) a înțeles-o cel mai bine prietenul Alexandru Barnea, atunci când și-a redactat istoria Dominatului în Dobrogea (*La Dobroudja romaine*, București, 1991, p. 154—317).

În sfârșit n-am putea să nu semnalăm, evident tot pe scurt, studiile de sigilografie ale profesorului Ion Barnea (domeniu în care este socotit o autoritate mondială), preocupările privind inscripțiile rupestre de la Murfatlar — Basarabi, exemplarele anchete ale așezărilor autohtone din Câmpia Munteană, precum și numeroasele investigații dedicate manuscriselor medievale.

Paleta largă a tuturor acestor preocupări l-au impus ca un inevitabil colaborator al unor mari sinteze cum ar fi primul volum din istoria Peninsulei (1960) sau al numerelor de dicționare și enciclopedii pe care le-a onorat cu participarea sa.

Cunoscându-l îndeaproape și făcând parte, prin prietenia ce mă leagă de tânăra familie Barnea, dintre obișnuiții casei, n-aș putea să nu-l evoc și în această ipostază, parțial paraștiințifică, dar oricum foarte expresivă pentru omul Ion Barnea.

Mi-l reamintesc în 1968 atunci când ieșea din țară pentru prânza care după 25 de ani, în Italia. Ușor timorat de vacarmul urban italian ca și de cronică lipsă de bani, circumstanțe cărora noi, cei tineri pe atunci, le făcăm

față cu mai multă dezinvoltură dacă nu cu inconștiență, Ion Barnea redevine profesorul atunci când vizitam împreună monumentele istorice sau muzeele. Nu lăsa să-i scape nici un amănunt, iar atunci când nu știa un lucru, nu se sfaia să ne pună să citim documentația ce-o aveam la îndemână. Când sejurul (plătit de organizatori) se apropiase de sfârșit, ne-a părăsit cu o săptămână mai devreme pentru a mai apuca vremea blândă a toamnei spre a-și efectua campania de săpături de la Dinogetia.

Au urmat apoi ani din ce în ce mai grei, care au culminat cu tragedia deceniu 80. Își asumase dificila sarcină a aprovizionării casei, pe care și-o îndeplinea cu o conștiinciozitate care ne crea adevărate complexe. Dar zâmbetul și blândețea nu l-au părăsit nici atunci. Se întorcea uneori victorios, cu plasa plină, schimba două vorbe cu noi, se odihnea sau se apuca imediat de lucru. Nu cred să fi trecut vre-o zi — fie ea oricât de grea — în care să nu fi așternut un rând pe hârtie. Mă întrebam sincer uneori dacă hărnicia sa proverbială nu constituia, pentru cei din jur, mai curând un factor inhibitoriu, decât, cum ar fi dorit-o fără indoială, emulativ.

În sfârșit, n-aș putea să nu evoc aici ajutorul pe care mi l-a dat în înțelegerea basilicii pe care o cercetez în acest moment la Histria. După ce presupusesem că ar fi vorba de o basilică, la reluarea cercetărilor cram pe punctul de a abandona această idee. I-am arătat la București planurile săpăturii și în acel moment profesorul Ion Barnea, iluminat, m-a asigurat că cercetez una dintre cele mai mari basilici din Dobrogea. Fără ostentație, a continuat să mă ajute, hrănindu-mă cu toată știința sa, numai din bucuria, creștincască, de a vedea adus la lumina zilei un monument de talia celui evocat. Asemeni mie, nu cred că a existat vreun cercetător bucureștean sau vreun muzeograf tulcean sau constănțean care să nu-i fi cerut sfatul și care să nu fi plecat încercat de idei ca și de bibliografie.

Evenimentele din Decembrie 1989 l-au găsit pe omul și savantul Ioan Barnea cu fruntea sus. Nu avea nimic să-și reproșeze, de unde seninătatea cu care privește reîntoarcerea — lentă și dureroasă — a lucrurilor pe făgașul lor normal. Și îi dorim, din tot sufletul, să se bucure mulți ani de aici înainte de împlinirea idealului său creștin, al iubirii apropielii în numele atotputernicului Dumnezeu.

Ion Barnea n-a căutat onoruri sau recompense. Nu i-au îngăduit-o nici modestia sa creștină, nici vitregia vrenurilor. În mod normal, un savant de talia sa ar fi trebuit însă să devină membru al Academiei Române. Că un specialist de talie mondială în istoria paleocreștinismului nu putea aspira la un fotoliu de academician înainte de 1989 este de înțeles, chiar dacă nu și de explicat. Acum însă ce se mai opune acestei mai mult decât firești recunoașteri a unei munci de o viață?

AL. SUCEVEANU

BIBLIOGRAFIE

(numerotarea o continuă pe cea începută de M. Sâmpetru, Dacia, N.S., 32, 1988, p. 210—214, respectându-i totodată și rubricile)

II. NOTE—STUDII

- 213 *Din nou despre Vasile Apokapes*, SCIVA, 38, 1987, 2, p. 194.
 214 *Le christianisme des premiers siècles au nord du Bas-Danube à la lumière des sources littéraires et des découvertes archéologiques*. Miscellanea Bulgarica, 5, Viena, 1987, p. 39—50.

- 215 Ἡ περιοχή του Κάτω Δουνάβε υπό το φως των βυζαντινών σιγιλλίων, *Byzantiaca*, 8, Salonic, 1988, p. 77–96.
- 216 *Creștinismul pe teritoriul Moldovei în secolele III–XIII*, BOR, 106, 1988, p. 123–136.
- 217 *Continuitatea daco-romană în lumina descoperirilor paleocreștine din Transilvania*, *Îndrumător bisericesc misionar și patriotic*, 12, 1988 (Episcopia ortodoxă română de Alba Iulia), p. 1–5.
- 218 *Romanismul și creștinismul daco-romanilor*, *Thraco-Dacica*, 9, 1988, p. 119–126.
- 219 *Romanitate și creștinism la Dunărea de Jos*, *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, 1989, p. 163–178.
- 220 *Începuturile și evoluția creștinismului la populația daco-romană la est de Carpați*, *Thraco-Dacica*, 10, 1989, p. 165–171.
- 221 *La céramique byzantine de la Dobroudja aux Xe–XIIIe siècles*, *Bulletin de Correspondance Hellénique. Supplément*, 18, 1989, p. 131–142.
- 222 *Sfinții martiri «Dasius» de la Durostorum și Axiopolis*, BOR, 107, 1989, p. 144–149.
- 223 *Daco-romani și români între vechea și noua Romă*, *Magazin Istoric, Serie Nouă*, 24, 1, (274), Ianuarie 1990, p. 33–35 și 61.
- 224 *Romanité et christianisme au Bas-Danube*, *Byzantiaca* 10, Salonic, 1990, p. 67–102.
- 225 *Le monastère de Hurezi – 300 ans*, *Revue Roumaine*, 44, 1990, 6, p. 74–86.
- 226 *Din nou despre Flavius Gerontios, prefect al Constantinopolului*, *SCIVA*, 41, 1990, 3–4, p. 313–314.
- 227 *Sigilii bizantine inedite din Dobrogea (III)*, *Pontica*, 23, 1990, p. 315–334.
- 228 *Les sceaux byzantins mis au jour à Noviodunum*, *Studies in Byzantine Sigillography*, 2, *Dumbarton Oaks*, 1990, p. 153–161.
- 229 *Sur les rapports avec Byzance du territoire situé au nord du Bas-Danube durant la période Anastase Ier – Justinien Ier (491–565)*, *Etudes byzantines et postbyzantines*, 2, 1991, p. 47–57.
- 230 *Noi date despre Mitropolia Tomisului*, *Tomisul Ortodox (periodic al Arhiepiscopiei Tomisului)*, 3, 11, 1992, p. 1, 3.

V. RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE, CRONICI ETC.

- 231 Maria Theocharis, *Ἐκκλησιακά χρυσοκέντητα* (Broderii bisericești cu fir de aur), Atena, 1986, 48 p. 26 fig., în *Ortodoxia*, 40, 1989, 2, p. 123–129.
- 232 Friedhelm Winkelmann, Gudrun Gomolka-Fuchs, *Frühbyzantinische Kultur*, Leipzig, 1987, 220 p., 166 fig., 4 hărți în *Ortodoxia*, 41, 1989, 4, p. 142–149.
- 233 Vasile Drăguț, *Arta creștină în România*, vol. V, sec. XVI, București, 1989, 352 p., 132 planșe, BOR, 108, 1990, 3–4, p. 169–177.